

El boom de l'Àrtic

Resum de la Conferència de l'EPTA «Nothing Ordinary - The Arctic Boom», celebrada a Kittilä (Lapònia, Finlàndia) el 24 de setembre de 2013

Mapa del cercle polar àrtic de principis del segle XVIII (font: Heinrich Scherer (1628-1704) *Regionvm circvm polarivm Lapponiæ Islandiæ et Groenlandiæ novæ et veteris nova descriptio geographica*, 1701).

Introducció a l'Àrtic

Se sol definir l'Àrtic (o l'Àrtida) com la regió de la Terra de latitud superior al cercle polar àrtic (66° 33' N) i que envolta el pol Nord. D'acord amb aquesta definició, l'Àrtic inclou territoris de la Federació Russa, el Canadà, Islàndia, Noruega, Dinamarca (Gronlàndia), els Estats Units (Alaska), i també de Suècia i Finlàndia (aquests dos darrers estats no tenen accés a l'oceà Àrtic), la qual cosa fa que esdevingui el punt de connexió entre Europa, Àsia i Amèrica.

No obstant això, des del punt de vista de la geologia, la botànica o la meteorologia, es fan definicions amb uns criteris diferents, tenint en compte altres paràmetres, com la línia dels arbres, les zones que no assoleixen els 10°C a l'estiu, el sol de mitjanit o certes condicions del gel.

La Conferència de l'EPTA va començar fent un repàs de les diferents visions i imatges més difoses sobre l'Àrtic, i també va intentar tren-

Mapa polític de l'Àrtic (font: Mika Launis. *Arctic Calls - Finland, the European Union and the Arctic Region*¹).

Idees clau

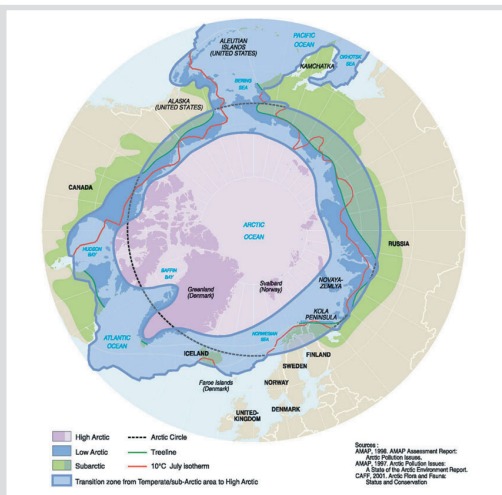
- L'Àrtic és el punt de connexió entre Europa, Amèrica i Àsia pel pol Nord del planeta, tot i que en els mapes convencionals sembli un territori desconnectat i en el llindar del món.
- El desgel de la capa de gel de l'oceà Àrtic incrementa les emissions de metà i accelera el canvi climàtic, i obliga a fer una recomposició de l'ecosistema àrtic.
- Tant els països àrtics com altres països amb interessos comercials i estratègics estan redefinint les seves posicions envers l'Àrtic a causa dels canvis que s'hi estan produint, especialment perquè el desgel dóna accés a zones que abans eren força inaccessibles.
- La zona àrtica ofereix noves oportunitats per al desenvolupament econòmic, lligades a les peculiaritats climàtiques i culturals de les regions àrtiques.
- El port de Barcelona ha de tenir en compte que la Xina buscarà la ruta més curta i econòmica de l'Àrtic per a accedir als ports europeus.

car estereotips i combatre prejudicis. El primer ponent, Markku Heikkilä, cap de Comunicació Científica del Centre de l'Àrtic de la Universitat de Lapònia, va presentar la publicació *The Arctic calls - Finland, the European Union and the Arctic Region*, en què es mostren diferents imatges de la població, la vegetació i l'entorn de l'Àrtic, juntament amb diversos mapes de la zona.

Si es pren el cercle polar àrtic com a delimitació, aquesta zona està poblada per uns quatre milions de persones. La ciutat de Múrmansk, coneguda perquè és la seu de la flota russa de trencaglaços nuclears i el major port rus a l'oceà Àrtic, és la més poblada de l'Àrtic, amb unes tres-centes mil persones. La ciutat de Kittilä, on va tenir lloc la Conferència de l'EPTA sobre el boom de l'Àrtic, té una població d'uns sis mil habitants i està a uns 135 kilòmetres al nord de Rovaniemi, capital de Lapònia, província septentrional de Finlàndia.

En l'Àrtic hi viu un gran nombre de comunitats indígenes descendents d'aquells homes i dones que van emigrar al nord quan les glaceres es van desgelar i que, fins fa un parell de segles, han tingut un contacte limitat amb les poblacions que vivien més al sud. Una d'aquestes comunitats és el poble sami, que és l'única població indígena de la Unió

Mapa de l'Àrtic amb la línia dels arbres, de la temperatura estival i amb la classificació de les diferents zones de l'Àrtic segons el clima (font: Philippe Rekacewicz. UNEP/GRID-Arendal²).

Europa i és present a Noruega (40.000 persones), Suècia (20.000 persones), Finlàndia (10.000 persones) i la Federació Russa (2.000 persones). Les xifres de població són aproximades perquè no n'hi ha estadístiques oficials. Els sami es consideren descendents dels inuit (anomenats de vegades popularment i imprecisament «esquimals»).

Les diferents comunitats indígenes tenen una elevada diversitat lingüística.

A la Conferència de l'EPTA, des del públic assistent es va llançar la idea de crear un Comitè Àrtic de les Regions, a imatge del Comitè de les Regions de la Unió Europea, en el qual poguessin participar representants de les diferents comunitats i poblacions de l'Àrtic.

Una de les ponències, titulada «Arctic drones - exploring opportunities and challenges», propugnava l'ús de *drones*, a causa de la baixa densitat de població, especialment per a ajudar en tasques de rescat i d'investigació. El ponent fou Åke Refsdal Moe, de l'Oficina d'Assessorament Científic del Parlament de Noruega (Norwegian Board of Technology).

Diferents interessos geopolítics

El Consell de l'Àrtic és un fòrum de cooperació intergovernamental entre els vuit estats de l'Àrtic, que inclou també les diverses comunitats indígenes i entitats que cerquen la protecció del medi ambient a l'Àrtic. Fou establert a partir de la Declaració d'Ottawa (Canadà) de l'any 1996. El Consell de l'Àrtic també ha establert l'estatus de *membres observadors* per als països que, tot i que no són àrtics, volen participar en aquest fòrum de cooperació. Espanya n'és des de l'octubre del 2006. La Unió Europea ha sol·licitat aquest estatus, i actualment resta pendent de la decisió final. La Xina n'és membre observador des del maig del 2013.

Les principals funcions del Consell de l'Àrtic són la coordinació de mesures mediambientals i el foment de la cultura i el coneixement de l'Àrtic. Aquí hi ha la gran diferència amb el Tractat Antàrtic, que fou signat per dotze estats a Washington l'any 1959 (va entrar en vigor l'any 1961), i que té en la investigació científica el seu moll de l'os. Actualment hi ha cinquanta estats adherits al Tractat Antàrtic, vint-i-vuit dels quals —entre aquests, Espanya—, tenen el caràcter de *part consultiva* perquè duen a terme «investigacions científiques importants».

La Conferència de l'EPTA sobre l'Àrtic va organitzar una taula rodona amb el títol «What are the key elements in the Future in Arctic Development?», que va estar presidida pel diputat finlandès Oras Tynkkynen, vicepresident del Comitè del Futur del Parlament de Finlàndia. Hi participaren membres d'ambaixades estrangeres (Chen Wen, de l'ambaixada de la Xina, i Daniel N. Daley, de l'ambaixada dels Estats Units); Anne Le Dain, diputada de l'Assemblea Nacional francesa; polítics finlandesos (Harri Jaskari, membre del Comitè del Futur, Anna Mäkelä, alcaldessa de Kittilä, i Simo Rundgren, president de la delegació finlandesa davant el Consell Nòrdic), i també investigadors (Nikolai Bobylev, de la Universitat de Birmingham, i Graeme Cook, de l'Oficina de Recerca i Consultes del Parlament Escocès).

La diputada francesa va suggerir la internacionalització de l'Àrtic a imatge i semblança de l'Antàrtic. Altres participants, especialment els provinents dels Estats Units i la Xina, van fer notar les diferències entre ambdós casos: a l'Antàrtida hi ha un territori, considerat un continent per molts, on no hi ha població, sinó bases científiques (tot i que persisteixen reclamacions territorials de diversos països).

Recentment s'ha pogut llegir a la premsa catalana que «un professor de l'Escola Superior d'Economia de Moscou ha dit que Rússia ha «de posar l'Àrtic sota autoritat internacional». Les seves paraules han estat qualificades d'antipatriotes a internet, però també han rebut una altra lapidària sentència del president rus, Vladimir Putin: «És una absoluta ximpleria. L'Àrtic ha estat part integral de la Federació Russa durant segles. Així ha estat, així és i així serà»³.

Durant la conferència d'Aleksandr Sergunin, de la Universitat Estatal de Sant Petersburg, titulada «Geopolitics: "Russia's Future Arctic Strategy", the Arctic and Geopolitical Interests», es va remarcar la quantitat de recursos naturals que la Federació Russa té en aquella part del seu territori i que l'explotació i defensa d'aquests recursos és una prioritat nacional.

Mapa de les rutes marítimes entre la Xina i Europa (font: diari *El País* 12.08.2013).

Oportunitats per al desenvolupament econòmic

Així mateix, s'hi va parlar de noves oportunitats per al desenvolupament econòmic lligades a les peculiaritats climàtiques i culturals de les regions àrtiques, i independents de l'explotació de recursos minerals i de les noves rutes de transport accessibles gràcies al canvi climàtic que estan centrant el debat internacional.

Un exemple n'és el disseny industrial vinculat funcionalment o artísticament als climes freds, aspecte tractat per Satu Miettinen, professora de la Universitat de Lapònia. Les necessitats funcionals pel que fa a l'habitatge, la indústria i el transport en la proximitat del pol Nord suggereixen dissenys innovadors compatibles amb el gel i la neu, però al mateix temps amb uns colors, textures i formes que es perceben innovadors en múltiples sectors.

Precisament en l'àmbit del transport, Harri Eskelinen, director executiu del Winter Test Center Oy va presentar oportunitats per a la indústria de l'automòbil en latituds properes al pol. En particular s'analitzà la importància de l'avaluació de pneumàtics sobre superfícies de gel o neu i en condicions climàtiques extremes, aprofitant així l'entorn natural de Lapònia, però creant-hi també instal·lacions especialitzades que compensin, en entorns tancats i climatitzats, les variacions pròpies del clima.

Seguint en la línia d'oportunitats vinculades a la tecnologia i la ciència, es presentà el treball de l'Observatori Geofísic de Sodankylä de la Universitat d'Oulu, un pol d'atracció global de la recerca científica en l'àmbit de la geofísica, l'observació i l'estudi de fenòmens atmosfèrics com les aurores boreals i el seguiment del canvi climàtic. L'entorn de l'Àrtic converteix aquest observatori en una instal·lació única i contribueix al desenvolupament econòmic de la zona mitjançant l'atracció de recursos d'arreu d'Europa vinculats a la recerca.

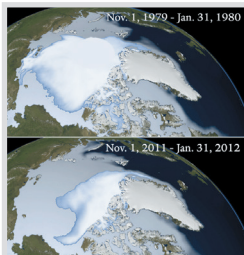
Es conclou, doncs, que les particularitats de la regió àrtica generen una gran varietat d'oportunitats de creixement econòmic en àmbits molt diversos i que una estratègia a llarg termini pel que fa al seu desenvolupament pot tenir un impacte molt favorable en la regió.

Impacte de les rutes marítimes en els ports de Catalunya

És un fet que els darrers anys s'està produint un desgel de l'Àrtic: hi ha desgel del gel permanent (anomenat permagel o pergelisòl, *permafrost* en anglès) tant de la part terrestre (Grenlàndia i el Canadà, principalment) com de la part de l'oceà Àrtic que envolta el pol Nord, anomenada banquisa àrtica, que és la capa flotant de gel de l'oceà Àrtic. La mida del permagel ha anat disminuint en extensió i en gruix.

Tot i que aquest procés s'està accelerant, cal assenyalar que ja s'havia produït anteriorment. Els científics debaten sobre la incidència del canvi climàtic perquè el desgel provoca l'alliberament de metà, i això, al seu torn, accelera l'escalfament global. A la Conferència de l'EPTA, el representant finlandès en el Consell Nòrdic va explicar com es va trigar més de tres anys perquè, primer, l'opinió pública, i després l'àmbit polític de Finlàndia, reaccionessin davant un informe científic sobre els canvis mediambientals a l'Àrtic. Els polítics finlandesos van reclamar una mirada més atenta al nord del país. Recentment, un article de la revista *Nature* ha alertat de les conseqüències econòmiques del desgel de l'Àrtic i s'arriba a afirmar que «l'impacte global de l'escalfament de l'Àrtic és una bomba de rellotgeria econòmica».⁴ Graeme Cook, de l'Oficina de Recerca i Consultes del Parlament Escocès, va posar l'atenció en la necessitat d'una col·laboració científica més intensa entre els diferents sectors de l'Àrtic. A la Conferència de l'EPTA també van sorgir veus que propugnaven veure el desgel com una oportunitat, de la qual se'n podrien extreure beneficis per a les condicions de vida de les poblacions si hi ha una industrialització, tant en el sector energètic com en el logístic i el turístic.

El desgel també pot fer créixer les disputes territorials, ja que actualment les plataformes continentals i les zones econòmiques exclusives són força inaccessibles. Es creu que contenen força recursos energètics inexplorats. El Programa de les Nacions Unides per al medi ambient (PNUMA) ha alertat que la demanda de gas i petroli a la zona de l'Àrtic pot danyar el fràgil ecosistema àrtic.⁵ Un dels perills que hi podria haver amb el desgel és la militarització de l'Àrtic.⁶ El representant de l'ambaixada dels Estats Units, això no obstant, va afirmar que el seu país veu l'Àrtic com una àrea lliure de conflicte.

Mapa de les diferències entre el gel permanent de l'Àrtic l'any 1980 i l'any 2012 (font: NASA).

A conseqüència del desgel, la circumnavegació de l'oceà Àrtic, tant per la banda nord-americana, com per la banda russa, és més factible durant més mesos de l'any. A la Conferència de l'EPTA, però, es va apuntar que no és un fet immediat o econòmicament viable durant tot l'any.

En els darrers temps van apareixent articles, tant a la premsa publicada a Madrid, com a la premsa publicada a Barcelona, sobre el desgel de l'Àrtic i el seu impacte a les rutes marítimes.⁷ S'ha pogut llegir que «la rendibilitat econòmica del port de Barcelona com a distribuïdor de productes xinesos al nord d'Europa disminuiria sensiblement. A llarg termini, serà més ràpid i econòmic per als xinesos connectar per l'Àrtic i, com que això no ho pot evitar ningú, Barcelona haurà de tenir una estratègia a mitjà termini per diversificar l'origen i la destinació del seu tràfic de mercaderies, així com l'origen de les seves inversions, si vol competir amb l'Àrtic».⁸

Dues de les preguntes irresolubles que flota-ven en l'ambient de la Conferència eren: què es perdrà amb els canvis que s'estan produint a l'Àrtic?, i qui se'n farà càrrec, de la situació?

Principals conclusions de la Conferència de l'EPTA

Després de la taula rodona i de les aportacions dels participants a la Conferència, el diputat finlandès Oras Tynkkynen, vicepresident del Comitè del Futur del Parlament de Finlàndia, va sintetitzar les principals conclusions de la Conferència:

- Cal incrementar la recerca i el coneixement científic en temes àrtics.
- Cal un diàleg entre el món de la ciència i el món de la política per a evitar decisions que, de tenir assessorament científic, es prendrien d'una altra manera.
- Cal fer inversions en logística, també en noves tecnologies, per a mantenir la població de l'Àrtic comunicada amb la resta del món.
- El marc legal de l'Àrtic és estable, però cal que sigui clar i adaptable.
- Cal escoltar la població de l'Àrtic en la presa de decisions sobre el territori.
- Cal incrementar la cooperació entre els estats àrtics i els que no tenen aquesta condició però que hi tenen algun tipus d'interès.
- Cal aprofitar les noves oportunitats de desenvolupament lligades a les peculiaritats climàtiques i culturals de les regions àrtiques.
- Cal afrontar els reptes de futur de l'Àrtic amb lideratge i visió.

Enllaços d'interès

- Consell de l'Àrtic: <http://www.arctic-council.org/index.php/en>
- Informe del Consell de l'Àrtic de 2009 sobre navegació marítima: http://pame.is/images/stories/AMSA_2009_Report/AMSA_2009_Report_2nd_print.pdf
- Declaració d'Ottawa del 1996, en què s'estableix el Consell de l'Àrtic: <http://www.arctic-council.org/index.php/en/document-archive/category/5-declarations?download=13:ottawa-declaration>
- Cardenal, Juan Pablo. «La agenda china en el Ártico». 16 de maig de 2013: <http://blogs.elpais.com/conquista-china/2013/05/la-agenda-china-en-el-ártico>
- Jakobson, Linda; peng, Jingchao. *China's Arctic Aspirations*. Sweden: SIPRI (Stockholm International Peace Research Institute Policy), 2012. Paper núm. 34. ISBN 978-91-85114-73-3: <http://books.sipri.org/files/PP/SIPRIPP34.pdf>
- Jogalekar, Ashutosh. «Climate change might open up Northwest Passage to shipping by the middle of the century». *Scientific American*, 6. Del març de 2013: <http://blogs.scientificamerican.com/the-curiouswavefunction/>
- Lasserre, Frédéric. *China and the Arctic: Threat or Cooperation Potential for Canada?* Toronto: Conseil international du Canada, 2010: <http://www.opencanada.org/wp-content/uploads/2011/05/China-and-the-Arctic-Frederic-Lasserre1.pdf>
- Palacián de Inza, Blanca. «La creciente importancia del Ártico». *Revista Española de Defensa* 50, 2010: http://www.ieee.es/Galerias/fichero/revistas/LaCrecienteImportanciaArtico_RED267_Palacian.pdf

Referències

- 1 Markku Heikkilä i Marjo Laukkanen (2013). *The Arctic Calls - Finland, the European Union and the Arctic Region*. Helsinki: Europe Information/ Finnish Ministry for Foreign Affairs, p. 25
- 2 Philippe Rekacewicz, Unep/Grid-Arendal, http://www.grida.no/graphicslib/detail/definitions-of-the-arctic_12ba
- 3 Diari *La Vanguardia*, 6 d'octubre de 2013, p. 14, «L'Àrtic no es toca».
- 4 Gail Whiteman, Chris Hope; Peter Wadhams. «Climate science: Vast costs of Arctic change». *Nature* 499, 401-403 (25 de juliol de 2013).
- 5 <http://www.un.org/spanish/News/story.asp?NewsID=25714>
- 6 Valery Konyshov i Aleksandr Sergunin. «The Arctic at the Crossroads of Geopolitical Interests». *Russian Politics and Law*, 50(2), 2012, p. 34-54.
- 7 Vegeu el diari *ABC* del 25 de juliol de 2013 «El deshielo del Ártico nos podría salir caro», o el diari *El País*, del 13 d'agost de 2013, «El cambio climático abre una nueva ruta comercial para China», p. 24.
- 8 Diari *Ara*, del 30 de març 2013, «L'Àrtic, capital Pequín», p. 19.